

[B] **NEDERLAND EN WATER: EEN EEUW VOORUITKIJKEN OP EEN EINDELOOS THEMA?**

Veel schrijvers, dichters en kunstenaars van alle slag, van Plinius de Oudere tot Mondriaan, bespeelden en bespelen een kennelijk eindeloos thema: Nederland en het water, waaraan het letterlijk ontzogen en ontsproten is. Water is nooit weg in Nederland: het is nooit weg uit de actualiteit, uit de politiek, of uit wat je, speculatief maar toch aanwijsbaar, de culturele onderstroom kan noemen. Een themanummer van het tijdschrift *De Gids* uit 2008 weerspiegelt de stereotiepe clichés van vrees en beheersing, van onderwerping en dominantie, van ellende en welvaart, van rampspoed en geluk, van haat en liefde.

Recent is het water, voor de zoveelste keer, terug in weer een nieuwe gedaante, in weer nieuwe dubbelrollen, met weer een nieuwe Januskop. Dat is aanleiding voor het themanummer van *De Gids* waarin, weinig verrassend, cultuurhistorische, waterbouwtechnische, artistieke, “allegaagse” en poëtische ontboezemingen over water terug te vinden zijn.

Belangrijkste aanleiding voor de nieuwe gedaante waarin Nederlands existentiële en ambivalente verhouding met water nu opduikt: de klimaatverandering, althans, de verwachting dat die in de eenentwintigste eeuw vooral ook de Nederlandse waterhuishouding ingrijpend zal beïnvloeden. Klimaatverandering zal, naast vele andere implicaties, twee belangrijke “watergevolgen” hebben. Vanwege de verwachte hogere neerslaghoeveelheden in de bekkens van Rijn, Maas en Schelde moet een hogere afvoer van zoetwater via de Nederlandse rivierendelta gerealiseerd worden, en vanwege de verwachte stijging van de zeespiegel moet de verdediging tegen zoutwater vanuit de Noordzee opnieuw bekeken worden. Dat laatste is niet alleen een kwestie van dammen opwerpen, maar stelt ook allerlei eisen aan de omgang met de overgang zout-zoet, zowel horizontaal als verticaal. En Nederland heeft nogal wat “overgangsgebied”...

De klimaatverandering en haar gevolgen waren voor het kabinet Balkenende aanleiding een nieuwe Deltacommissie om advies te vragen over de klimaat- en waterbestendigheid van Nederland. De naam van de commissie geeft haar

zwaarwichtigheid aan: het woord delta is immers, sinds 1953, verbonden met alle belangrijke waterplannen die Nederland voor een nieuwe watersnoodramp moesten behoeden: niet alleen de Deltawerken, die sinds eind jaren '50 de gehele Nederlandse kust hebben beveiligd, maar ook halverwege de jaren '90 nog, toen een “Deltawet grote rivieren” na de bijna watersnoodramp langs die rivieren in no time door het parlement werd geaccepteerd.

Veel van dat waterbeheerbeleid was gebaseerd op keren (van Noordzeewater) en laten afvloeien (van rivierwater), met indrukwekkende dijken en gemalen als belangrijkste fysieke instrumenten. Dat gold niet alleen voor de Deltawerken langs de kust, met de Oosterscheldekering als hoogstaand pronk- en sluitstuk, het gold ook voor wat na 1995 in het rivierengebied is gedaan. Maar de voorzitter van de Deltacommissie 2008, Cees Veerman (oud-minister van Landbouw en zonder meer een zwaargewicht in de Nederlandse politiek) zei: “wij kunnen niet langer de dijken versterken”. Hij echode daarmee wat wateringenieurs, voorafgegaan door nogal wat experts uit de ecologische hoek, al veel eerder betoogden: dijken versterken kan niet langer, omdat de hoeveelheden af te voeren water te groot worden, omdat op veel plaatsen daarvoor de ruimte ontbreekt, en omdat de risico's voor de achterliggende activiteiten te groot worden. Het is dus niet langer doelmatig noch doeltreffend.

Beter dan te vechten tegen het water is nu de slogan: “leren leven met water” (alsof Nederland dat niet al eeuwen doet, met veel succes). Of, met een andere slogan, “van water keren, naar water accommoderen”. Dat betekent de capaciteit van rivieren en meren vergroten, maar ook overloopgebieden inrichten. Die gedachten rijpten al enige jaren, en onder de vlag “ruimte voor de rivier” waren op tal van plaatsen rivierbeddingen verbreed en dijken teruggelegd of zelfs doorgestoken. Dat ging en gaat trouwens bepaald niet zonder discussie. Van de beoogde retentiegebieden, die bij extreem hoogwater vol zouden lopen, is zelfs helemaal niets terechtgekomen.

Er was dus behoefte aan enige systematisering en legitimering, nieuwe cijfers over de klimaatverandering noopten sowieso tot actualisering. Keurig binnen het jaar bracht de Deltacommissie

Stormvloedkering, Oosterschelde.

2008 advies uit, grondig voorbereid door experts inzake waterstaat, klimaat, economie, ruimtelijke ordening enzovoort. Het rapport valt om diverse redenen op: door zijn lange tijdshorizon, door zijn concrete aanbevelingen, en door zijn gedurfde scenario's. Nederland kan wat en Nederland wil vooral wat als het op water aankomt. Het maakt het rapport sterk en kwetsbaar tegelijk.

Het rapport neemt, conform de opdracht om de lange termijn klimaatbestendigheid te bekijken, 2100 als horizon. Dat is dapper, maar maakt veel veronderstellingen riskant, ook de nog meest "harde" daarvan over het klimaat en de zeespiegelstijging. Het rapport kiest daarbij consequent voor de hoogste niveaustijging die in de scenario's van het Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC) en het Koninklijk Nederlands Meteorologisch Instituut (KNMI) voorkomt. Om te dramatiseren? Misschien. Onder invloed van klimaatwetenschappers? Ongetwijfeld. Of het voor de politieke acceptatie van het rapport verstandig is, valt nog te bezien.

Ondanks die lange tijdshorizon komt de commissie met twaalf behoorlijk concreet uitgewerkte

aanbevelingen op zowel korte als middellange termijn. Sommige daarvan gelden voor heel Nederland, zoals de (niet originele) aanbeveling eindelijk op te houden met bouwen vlakbij rivierbeddingen of op andere risicovolle plekken. Op zoek naar interessante bouwgronden hebben gemeenten en projectontwikkelaars dat evidente advies de afgelopen decennia vrijwel voortdurend terzijde geschoven. Het levert grote private winsten en grote collectieve kosten en risico's op. Andere aanbevelingen zijn gebiedsspecifiek, en gelden voor regio's vanaf de Westerschelde via andere delen van de kust en het rivierengebied tot de Waddenzee — waarvan nog maar de vraag is in welke staat die de klimaatverandering overleeft. Opvallend veel aandacht kreeg het advies het gemiddelde peil van het IJsselmeer met 1,5 meter te verhogen, om het als strategisch zoetwaterreservoir te versterken. Het is niet de enige aanbeveling die zeer duur is, en veel verzet oproept.

De laatste van de twaalf aanbevelingen gaat juist over de politieke, juridische en budgettaire voorwaarden om al deze plannen te realiseren.

De kostprijs ervan wordt immers geraamd op 1,2 tot 1,6 miljard euro per jaar tot 2050, en op 0,9 tot 1,5 miljard euro per jaar voor de periode daarna. Eenvoudiger geformuleerd: van nu tot 2100 elk jaar ongeveer 1,2 miljard. Het volhouden van die inspanning, en vooral, ervoor zorgen dat die uitgaven niet in de waanpolitiek van alledag terechtkomen, brengt de Commissie ertoe ze via een apart fonds buiten de jaarlijkse begrotingen te houden, en er een apart, redelijk expertgedreven sturings- en controlesysteem voor op te bouwen: vooral Rijkswaterstaat wordt *climate proof* gemaakt, is wel gezegd, maar met haar ruim tweehonderd jaar ervaring was die organisatie dat wellicht vanzelf al.

Het rapport van de Deltacommissie was in het najaar van 2008 enige tijd zeer in de belangstelling. Het werd geprezen en bekritiseerd, en velen vroegen zich af of Nederland echt in staat zou zijn een collectieve inspanning van zo lange adem institutioneel vorm te geven. Het zou een politieke innovatie zijn. Nu de implicaties van die andere crisis, de financiële, alle aandacht opeisen, valt te vrezen dat ook het rapport van de commissie-Veerman niet ontkomt aan de kennelijke onvermijdelijkheid van de dagjespolitiek.

PIETER LEROY

Samen werken met water, Bevindingen van de Deltacommissie 2008. (Ook te downloaden via <http://www.deltacommissie.com/advies>).
"Water", themanummer van *De Gids*, september 2008.